

Ђорђе Рандељ
ПАТРИЈАРХ ПАВЛЕ
Светац којег смо познавали

Уредник
Зоран Колунџија

ЂОРЂЕ РАНДЕЉ

ПАТРИЈАРХ ПАВЛЕ

Светац којег смо познавали

Фотографије
Рајко Каришић

ПРОМЕТЕЈ
Нови Сад

Нови Сад

У савременом свету, а поготово у његовој западној хемисфери, Црква је одавно одвојена од државе, а нарочито је то био случај у комунистичким државама, или, како су више волели за себе да кажу, у земљама некадашњег социјалистичког лагера у многим деценијама прошлог века. И то све доскора, до распада Совјетског Савеза, рушења Берлинског зида, уједињења две Немачке и самим тим урушавања комунистичког друштвеног уређења у свим државама Источне Европе. Јер је у оном комунистичком царству окупљеном око московског Кремља и совјетске Русије један од кључних елемената званичне идеологије био нимало нежан, или бар колико-толико цивилизован однос према верницима свих конфесија, него често и најчешће агресивни и бескомпромисни државни атеизам. Верници су били жестоко дискриминисани и сврставани у грађане другог реда, готово из касте недодирљивих парија, њихови храмови и манастири су на све стране паљени и уништавани, а њихови пастири и вероучитељи прогањани, злостављани, хапшени, па чак и убијани – а све то на наговор, директан подстицај, или бар уз прећутно одобравање државног врха.

О милионима верника и њиховим окупљањима у хиљадама храмова широм источне Европе и Ази-

је није се у јавности много ни говорило, а потогово се није писало, сем кад је народу наглас диктирано и у недоглед понављано да су им баш средњовековно мрачњаштво Цркве, клера и преосталих верника криви за све очигледне недаће и да су баш они највеће препреке на путу у срећну будућност, која је наравно, по њиховом тумачењу, била могућа само са новим, комунистичким божанствима на челу. И црквена хијерархија је услед свих ти разлога некако и пристајала да живи и делује у илегали, у тихој самоизолацији, што је било и сасвим разумљиво: понекад је боље и да те уопште не спомињу и тако оставе на миру, него да тражиш сва она права која ти и по закону припадају, па тиме само скрећеш пажњу на себе. Боље, дакле, да те се и не сећају и да те не примећују, кад би те ионако само по злу помињали. И притом никоме није падало на памет да се барем упита како то да на народ тако погубно лоше делује баш онај ко једва има право на живот и постојање, а камоли на неко деструктивно, па и организовано деловање. Зашто је за све крив онај који се брани, а баш ни зашта није крив онај који без престанка напада?

Због такве атмосфере ћутања, прикривања и доследне, малтене тоталне игноранције – који су нашу цркву пратили и окруживали готово пола века – ни избор епископа рашко-призренског Павла за 44. патријарха Српске православне цркве нама сад већ давне 1990. године није имао већег одјека у јавности, мада су теме из црквеног живота, о значају хришћанства и поготово православља, баш после урушавања Варшавског пакта и пада Берлинског зида и националних препорода

већине народа наше, југословенске федерације почетком деведесетих, биле већ увелико испуниле, па и преплавиле медије.

Приче о новозаветним личностима, о Христу и апостолима његовим, о јеванђелистима и ранохришћанским светитељима, а о првом српском архиепископу Светом Сави поготово, наједном су постале најтраженије, па ваљда и најчитаније, а све оне већ увелико бајате и од честе употребе сасвим похабане и излизане, разборитијим људима углавном и смешне похвале једном самозваном маршалу, братству и јединству, самоуправљању и „социјализму људског лика” одједном је заменила права поплава бескрајних фељтона о историји и традицији, са новим вокабуларом и у потпуно другачијем тоналитету. Фељтона који ће, дакако, једнако бити и бајати и смешни, али нешто, не много, касније.

Стога и не чуди да чак и она интелектуална мањина није одмах, или бар не на време, препознала шта се уз ту „примењену историју” иза брда ваља. Или је и приметила, па помало чак и потпиривала ватру, јер не може бити случајно да су и најстручнији историчари са објективне историјске науке лако склизнули у романтичарске митове. Којима се, још од антике, свако добро и свако зло може оправдати, па и одбрани.

Једино се већ од почетка могло наслутити да ће у веку тоталитарних режима онај несрећни и по многе погубни комунизам наследити можда и несрећнији и погубнији ред вредности и приоритета, а свакако радикалан и непомирљив национализам. Видело се то одмах, али се углавном није могло

предвидети какве ће он облике попримити и какве ће то последице до краја имати. А какве смо последице ми, на овом нашем Балкану, дочекали и преживели, ако смо их и преживели, уверили смо се – трагичније нису могле бити, јер ништа трагичније и не можемо замислити.

**СВЕТИ АРХИЈ
СРПСКЕ ПРАВОСЛА**

Па ипак, и поред те навале сваковрсних ревизија прошлости, гласне и прегласне, занете и еуфоричне буке и већ очигледно претећих одјека националних будница и ратних добоша на свим оним великим партијским митинзима и народним саборима, избор новог патријарха дочекан је и

**БЕРЕЈСКИ САБОР
ВНЕ ЦРКВЕ - 15. мај 2007.**

Фото: Рајко Р. Каришић

пропраћен сасвим скромно, а у већини државних медија неупадљиво, готово и невидљиво. То се догодило не само због новинарског страха од „нових” власти и неразумевања њене дугорочне државне стратегије – која, наравно, ни у једном тренутку, у данима и годинама када се ломила судбина српског народа и свих грађана у њој, није ни постојала – него једноставно због несналажења: прво, мало ко је знао каква се личност крије у, јавности готово непознатом, а по природи скромном, ненаметљивом и малтене неприметном 76–годишњем епископу Павлу из далеког Призрена, а друго: наша Српска православна црква је у двадесетом веку имала само шест патријарха, а претпоследњи, патријарх Герман, изабран је још давне 1958. године, што у оно време није заслужило ни најкраћу вест у штампи, тако да наши медији у децембру 1990. једноставно нису знали на који начин о томе треба писати и извештавати. То јест – како да се уопште јави народу шта је и у каквој форми је одлучио Свети Архијерејски Сабор Српске православне цркве. Нису имали мустру, ни одакле да се „згледају”, па је до краја испало да су објавили само службено саопштење из Патријаршије о исходу Изборног заседања Сабора, тј. да смо добили новог патријарха, а о самом начину избора и о исходу гласања више су нагађали него што су знали шта да јаве.

Додатну пометњу унео је и један мали преседан који се састојао у томе да је нови патријарх биран још за живота претходног патријарха Германа. Али тај избор су на неки начин изнудиле околности, јер је његов претходник на трону, патријарх Герман

још 1989. године сломио кук и то је био почетак болести и немоћи која га је везала за постељу и трајала до краја његовог живота – 28. августа 1991. године. Конзилијум петорице најпозванијих и најстручнијих лекара са Војно–медицинске академије у Београду је тек после годину и по дана од патријархове хоспитализације срочио једногласно саопштење да Његова Светост патријарх српски господин Герман није више у стању да обавља сложене црквене дужности. Па је, после тог саопштења лекарског конзилијума на ВМА, ванредни Архијерејски Сабор Српске православне цркве, који је већ био заказан за крај новембра и почетак децембра 1990. године, силом прилика постао и изборни.

Избор новог поглавара у нашој Српској православној цркви први пут је протекао и по новом правилу о жребу међу тројицом кандидата који су добили највише гласова, јер је такав начин избора српског патријарха Сабор озваничио једном одлуком донетом још 1967. године, за коју се већ тада знало да је донета само да би се избегао, или бар умањено, утицај тадашњих, комунистичких, власти на одабир „првог међу једнакима” у Српској православној цркви. Утицај којег је свакако било, поготово у првим послератним годинама, кад се на овим просторима комунистичка власт тек учвршћивала, дакле када је била најагресивнија – у периоду који је и сама називала „диктатуром пролетаријата”. Владајућа гарнитура се у то страшно време није устручавала, а ни стидела, да народу ускрати многа основна људска права, него као да се дичила што у свом програму има и „агресивни атеизам”. Тако се то уплитање државног врха у

најважније црквене послове и у њену хијерархију није много ни крило.

Тај нови начин избора патријарха који је Свети архијерејски сабор увео 1967. године, многи називају жребом, а црквена хијерархија верује вољом Светог Духа којем препуштају ту важну одлуку. Уз напомену и подсећање да су исти такав начин избора старешина још преткрај првог века после Христа успоставили и апостоли његови.

То изборно заседање Светог архијерејског сабора Српске православне цркве које ће епископа рашко–призренског господина Павла довести на трон Светог Саве, првог архијереја српског, одржано је 1. децембра 1990. године, у Патријаршијском двору у Београду. Сабором је председавао најстарији архијереј Српске православне цркве по посвећењу (дакле, не најстарији по години рођења, него по посвећењу у тај високи чин) Његово високопреосвештенство митрополит дабробосански Владислав. А заседању су присуствовали сви архијереји, осим епископа средњо–западноамеричког Фирмилијана, који је гласао преко посредника. Па је на тај начин свих 25 архијереја учествовало у избору патријарха.

И онда је, по Уставу Српске православне цркве, сваки од чланова Сабора, дакле сваки владика, требало да заокружи по три кандидата од оних који испуњавају потребне услове, а за које сматра да могу да буду кандидати за патријарха. У тројну кандидатуру могли су ући само они који добију више од половине гласова чланова Изборног сабора, а то је у том случају из 1990. године значило да се за њих изјаснило најмање 13 владика.

У првом кругу гласања епископ шумедијски Сава добио је 16 гласова, епископ жички Стефан 13 гласова, епископ рашко–призренски Павле 11 гласова, митрополит загребачко–љубљански Јован и епископ банатски Амфилохије по 8 гласова... Дакле, после тог првог изборног круга добијена су само два кандидата за новог патријарха: епископи шумедијски Сава и жички Стефан. И требало је гласање поновити да би се дошло и до трећег кандидата. Гласало се поново, али опет није добијен трећи кандидат с натполовичном већином гласова. И тако се, једнако безуспешно, гласање поновило неколико пута. А онда се неко од владика досетио: „Ајдемо, људи, да бирамо Павла!”

На те речи владика рашко–призренски Павле је изненада и журно устао са свог места и учинио метанију, бацивши се ничице на под испред свих осталих архијереја:

„Немојте, браћо, мене, кумим вас Богом, нисам достојан, а осим тога имам вишак шећера у крви!”

Али те његове молбе владике нису послушале. И тако је, тек у деветом кругу гласања, изабран и трећи кандидат. Био је то епископ рашко–призренски Павле, са 20 добијених гласова.

Уследио је потом избор патријарха међу том тројицом кандидата, избор је препуштен вољи Светог Духа, бирало се „на апостолски начин”. А све се то дешавало у придворном храму светог Симеона Мироточивог, где се служио Чин призива Светог Духа. У општој тишини и правој молитвеној атмосфери, високопреподобни архимандрит Антоније (Ђурђевић), настојатељ манастира Троноше, чинообразно обучен, метанишући пред ико-

ном Спаситеља и Пресвете Богородице, а затим ушавши у олтар поновио је метанију пред Светим Престолом и целивао Свети Престо и Јеванђеље. Подигао је поглед према небу, а са Јеванђеља узео три истоветна запечаћена коверта с именима тројице кандидата за патријарха, неколико пута их прстима премећао, а онда један од њих издвојио и предао начелствујућем Изборног сабора митрополиту дабробосанском Владиславу.

Стари митрополит Владислав је ставши на свете двери, показао владикама тај запечаћени коверат, потом га је и отворио и коначно, свечаним гласом у свеопштој тишини, саопштио:

„Архиепископ пећки, митрополит београдско-карловачки и патријарх српски је епископ рашко-призренски Павле.”

Да је новоизабрани патријарх српски и дотадашњи владика рашко-призренски Павле (Стојчевић), заиста најпоштованији архијереј не само међу том тројицом кандидата него и међу свим великодостојницима који су били у саставу Сабора показало се одмах и на лицу места, јер су архијереји сви одреда и без устезања радосно поздравили овакав избор – најстаријег епископа међу њима.

Први одушевљени коментар стигао је управо од једног тадашњег „противкандидата” на избору новог патријарха – епископа жичког Стефана:

„Ми смо сад први пут у историји Српске православне цркве применили апостолски метод у избору патријарха. И то се, ето, показало јако корисним. Заплакао сам од радости, јер је најсветији, најбољи и најмолитвенији међу нама дошао на трон Светог Саве. Његов долазак на чело Српске

православне цркве у ово време када су молитве ретке, а најпотребније, израз је воље Светог Духа да се ова наша Светосавска Црква још више духовно оснажи.”

Исто тако је тај избор доживео и прихватио и митрополит загребачко–љубљански Јован, који је иначе већ месецима званично замењивао оболелог патријарха Германа:

„Патријарх Павле је најбоље решење за садашње црквене прилике. Он је наш најугледнији епископ у погледу монашког, подвижничког живота. За ову прилику највише одговарају речи из Јеванђеља у Химни Пресветој Богородици: Низложи силнија са престола и вознесе смиренија.”

Са овом одлуком, са избором Духа Светога, није се слагао само један од тада присутних архијереја, али ју је накнадно ипак прихватио, мада неродно и невољно. Био је то дакако баш новоизабрани патријарх – Његова Светост патријарх српски господин Павле.

Хришћанин у мени можда то и не би учинио, али новинар по занату једноставно мора да исприча и како је овај најстарији архијереј у Сабору примио ову одлуку, за њега сасвим изненађујућу, неочекивану, шокантну... И како је просто завапио да га, ако је икако могуће, „ова чаша мимоиђе”. Баш као што је Христос, Син Божји, завапио на Велики четвртак, у Гетсиманском врту, дан уочи распећа на Голготи. („Оче мој, ако је могуће да ме ова чаша мимоиђе, али опет не како ја хоћу, него како ти... нека буде воља твоја.” Матеј 26, 39.)

Имао је владика Павле много, па и премного јаких, чврстих као стена и убедљивих разлога да

их баш то моли, а истовремено се суочио и са хиљаду јачих разлога да му његова браћа архијереји молбу не услише, само што се ти потоњи разлози још нису видели. Ето, на пример, знало се да после овог избора наша најјужнија Рашко–призренска епархија губи епископа каквог зацело још дуго, па можда и никада више, неће имати, а ко би већ тада могао да зна да истовремено цела Српска православна црква добија патријарха каквог још никада није имала!

Званичне новине Српске патријаршије *Православље* су две седмице касније у броју од 15. децембра 1990. године пренеле само део његове приступне беседе, баш оно самокритично признање да се не узда у своје снаге, које су слабе, него у помоћ своје у Христу браће архијереја и, дакако, у помоћ Божју. А новоизабрани патријарх је тада рекао следеће:

„Ваша Високопреосвештенства, Ваша Преосвештенства, најпре да се обратимо Богу молитвом за Његову помоћ, надајући се, драга у Христу браћо, и у Вашу помоћ. Ја се покоравам Вашем избору и надам се да ће Господ помоћи Цркви својој да у мени не буде онај који ће је унизити. Моје су снаге слабе, то Ви сви знате. Ја се у њих не надам. Надам се у Вашу помоћ, кажем и понављам, у помоћ Божју којом ме је Он и до сада држао. Нека буде Богу на славу и на корист Његовој Цркви и нашем напаћеном народу у ова тешка времена. Ступајући, као 44. српски патријарх, у трон Светога Саве, ми немамо никакав програм патријарашке делатности. Наш програм је Јеванђеље Христово.”

Много година касније неко ће се сетити и једног не тако важног, малтене бизарног, али некако баш и лепог детаља да је одмах после Другог светског рата тадашњи јеромонах Павле једном приликом спасао живот архимандриту Антонију, потоњем настојатељу манастира Троноша, извукавши га из Западне Мораве кад се овај готово удавио, а тај исти архимандрит је готово пола века касније, 1. децембра 1990. године, на избору 44. патријарха Српске православне цркве, у придворном храму светог Симеона Мироточивог у Београду, својом руком извукао коверат са именом епископа Павла. Па се то после често спомињало: „Павле је извукао Антонија – из Мораве, а Антоније Павла – за патријарха!”

Његова Светост господин Павле изабран је за 44. патријарха Српске православне цркве 1. децембра 1990. године на државни празник уједињења Јужних Словена у заједничку државу – Краљевину Срба, Хрвата и Словенаца 1918, која је нешто касније променила име у Југославија – а изабран у последњој години постојања те државне заједнице. И сад нас помало и чуди да то фино, па ваљда и симболично подударање датума и бројки није – ни тада, ни касније – ни запазио, а ни забележио, нико.

А народ, српски и православни, који се у свим тадашњим анкетама одједном листом изјашњавао као веран – проценти су достизали и 95 одсто! – углавном није знао ко је то заправо наследио трон Светог Саве, првог архиепископа српског. Мада се то могло наслутити већ из првог интервјуа који је на положају патријарха дао господин Павле.

А дао га је, како се и могло претпоставити, свом великом пријатељу, блиском сараднику, поштоваоцу и „земљаку” из Славоније равне, господину др Слободану Милеуснићу, директору Музеја Српске православне цркве и у том преиоду главном и одговорном уреднику *Православља*, званичног листа Српске патријаршије, 15. децембра 1990. године, кад је питан која је његова порука свим људима добре воље, а он дао дефиницију по којој ћемо га ваљда и највише и најдуже памтити:

„Нико нас пре рођења, знамо то, није питао хоћемо ли се родити у овом или оном народу, од ових или оних родитеља, у овом или оном духовном амбијенту. Ми за све то нити имамо заслуге, нити кривице. Но, да ли ћемо живети и поступати као људи или као нељуди, то, верујте, зависи од нас. То и јесте једино што нам даје цену и у очима свих људи добре воље. Будимо, дакле, увек и свуда људи, да нас – као људе – призна за своје Бог, а препознају свеци и упознају савременици.”

Дошавши на трон Светог Саве, првог архиепископа српског, господин Павле је преузео и патријаршијске инсигније: белу пану-камилавку са крстом на челу, жезло као симбол духовне власти и панагију свих Срба-светитеља. Та панагија коју је носио на грудима, са ликом Богородице, о ланцу као обележје владичанског чина, била је поклон краља Александра некадашњем патријарху Димитрију, првом нашем патријарху у Двдесетом веку, који је хиротонисан још 1920. године, непосредно после уједињења Јужних Словена у заједничку државу. И њу од тада наслеђују сви српски патријарси.

Дошао је, дакле, у јавности неправедно сасвим непознат, али патријарх Павле је за непуне две деценије на трону Светог Саве задобио сву наклоност, као што је ваљда од самог пресељења у Београд освојио сва срца напречац и омекшао душе његове пастве баш у најцрњим временима новије српске историје.

Песник Матија Бећковић, наш песнички бард, један од највећих, а у народу данас свакако најпознатији, па у многоме и најпризнатији, утврдио је на крају, на испраћају и сахрани Његове Светости, да је патријарх Павле не само најомиљенија него и најубедљивија личност нашег времена. Па је то и својим препознатљивим песничким рукописом најсажетије објаснио:

„Нико није тише говорио а да се даље чуо; нико с мање речи није рекао више, нико није лакше ходио земљом а да је остављао дубље трагове; нико није био мањег раста а да се видео са веће даљине! Отуда, ни више људи ни веће тишине на његовом погребу!”

Свих тих седамнаест година колико је патријарх Павле провео на трону Светог Саве веровали смо да нам га је сам Бог послао баш кад нам је био најпотребнији. Па и данас верујемо да у томе нисмо погрешили. А некако истовремено, баш отако га, ево већ пет година, овде међу нама нема, све чешће нам се учини да нам је можда баш сада најпотребнији, сад кад смо изгледа коначно клонули. И оглувели, и занемели.

Што је исто тако тачно, као и оно прво. Али то може да буде и сведочанство о нечему другом и важнијем: то је сведочанство да нам такав човек,